

Scientific Paper

Comparative Analysis of Population Changes in Rural Settlements in Iran and the World

*M. Bakhshi*¹

Received: 15 January, 2025 Accepted: 14 March, 2025

Introduction: Population is a fundamental factor and has a positive role in planning. The trend indicates a decrease in rural population and then, changes in demographic status as well. These changes have been affecting village functions in terms of food security and livelihood. Therefore, this study aimed at explaining rural changes by looking at the demographic change at rural regions in the world and Iran.

Materials and Methods: This study was conducted in 2024; the data were extracted from national and international databases including Statistical Center of Iran (SCI), United Nations Population Division, Organization for Economic and Co-operation Development (OECD), Eurostat as well as some other reports. Excel was used for data analysis.

Results and Discussion: Rural and urban areas in Iran, in line with the world, have undergone transformation due to the modernization policies, land reforms, and development measures. Iran has been experiencing one of the fastest urbanization processes in the world, faster than the global average. Urban and rural population became equal in 1979, and reached to 77 percent in 2024. So, Iran stands alongside Russia, Turkey, Malaysia, the European average and the Central American average. In addition, in the developed countries, the shape of the population age distribution no longer resembles a pyramid. This means that the base of the pyramid is no longer the widest part of the pyramid, but the shape has shifted to rectangular age structure. In Iran, the age structure is also moving

1. PhD in Geography and Rural Planning, and Senior Researcher, Agricultural Planning, Economics and Rural Development Research Institute (APERDRI), Tehran, Iran (brm.mreza@yahoo.com).

towards a rectangular structure. Based on the dependency ratio, Iran is similar to China, Mexico, Turkey, and India. Furthermore, as a result of demographic changes, the feminization of rural society is expected, because women live longer than men, and young men migrate more, which can lead to the feminization of rural society. Based on this indicator, Iran is currently ranked alongside Mexico, Australia, India, and China.

Conclusion and Suggestions: The rural regions are being formed with a new population structure in which the share of young people will be less and the elderly and women will be more, reducing the opportunity to promote techniques and skills in these regions. To address such challenges, enhancing the rural-urban partnership is an important approach which interconnects rural-urban areas through different types of linkages including talent, technology, goods, capital and services. If the linkages are well managed, the rural-urban interactions can benefit the rural areas and address the challenges posed by demographic changes and the decline in the youth population. For gaining better achievements and making more benefits to the rural areas from the rural-urban partnership, it is necessary for the government to invest in infrastructure and make the rural environment more attractive. On the other side, the demographic changes may be an opportunity for rural women to participate more in economic activities. Also, in order to maintain and improve the productive function of rural residents, it is necessary to devise measures to ensure that rural elderly people remain efficient and productive for a long time after entering old age; for this purpose, they must be physically and mentally healthy in the old age and, on the other hand, be equipped with up-to-date knowledge to some extent. Therefore, it is necessary to invest in their health, well-being, and life quality before entering the old age (i.e. in youth and middle age). It is also necessary to equip them with contemporary skills and knowledge before entering the old age.

Keywords: *Village, Population, Growth, Age Pyramid.*

JEL Classification: R23

اقتصاد کشاورزی و روستایی

سال ۲، شماره ۵، زمستان ۱۴۰۳

مقاله علمی

تحلیل تطبیقی تحولات جمعیت روستایی ایران و جهان

محمدرضا بخشی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۴

چکیده

تحولات جمعیت روستایی نگرانی‌هایی را برای آینده روستاها و کارکرد آنها به‌ویژه از منظر تولید محصولات کشاورزی موجب شده است. هدف مطالعه حاضر بررسی این تحولات در ایران و جهان با استفاده از تحلیل داده‌های ثانویه بود. داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز از پایگاه داده‌های مرکز آمار ایران، سازمان ملل متحد، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)، سازمان آمار اتحادیه اروپا (Eurostat) و گزارش‌های داخلی و بین‌المللی استخراج شد. نتایج مطالعه نشان داد که ساختار جمعیت روستایی به سمت پیری و زنانه شدن می‌گراید؛ همچنین، در بسیاری از کشورهای جهان از جمله ایران، ساختار توزیع سنی جمعیت دیگر شبیه یک هرم نیست و به دیگر سخن، قاعده هرم پهن‌ترین بخش هرم نیست و به سنین بالاتر منتقل شده و شکل آن به سمت مستطیل گراییده است؛ یعنی، سهم گروه سنی جوان‌تر در حال کاهش است. برای مدیریت پیامدهای این تحولات و ترمیم شکاف و کمبود نیروی کار کارآمد در روستاها، توسعه یکپارچه و ایجاد ارتباط مناسب بین شهر و روستا یکی از مهم‌ترین رهیافت‌ها به‌شمار می‌رود. در این چارچوب، برای هدایت جریان استعدادها، خدمات، فناوری، کالا و سرمایه به نفع توسعه مناطق روستایی، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و جذاب کردن محیط روستا لازم است. همچنین، به‌منظور حفظ و ارتقای کارکرد تولیدی ساکنان روستا، لازم است تدابیری اندیشیده شود

۱- دانش‌آموخته دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی و پژوهشگر ارشد مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، تهران، ایران.
(brm.mreza@yahoo.com)

تا افراد مسن روستایی بعد از ورود به دوران پیری همچنان مدت‌ها کارآ و مولد باشند؛ بدین منظور، باید آنها در دوران سالمندی از لحاظ جسمی و روانی سالم باشند و از طرف دیگر، تا حدودی به دانش روز نیز مجهز باشند. بنابراین، باید در بهداشت، سلامت و کیفیت زندگی سالمندان، قبل از ورود به دوره سالمندی (یعنی در جوانی و میان‌سالی) و نیز تجهیز آنها به مهارت‌ها و دانش معاصر سرمایه‌گذاری شود.

کلیدواژه‌ها: روستا، جمعیت، رشد، هرم سنی.

طبقه‌بندی JEL : R23

مقدمه

جمعیت یکی از عناصر بنیادی بوده و آگاهی از کمیت و کیفیت، ساختار و ابعاد آن از ابزارهای مهم برنامه‌ریزی است. بررسی ادبیات تحقیق حاکی از آن است که به‌دلیل مهاجرت، کاهش مرگ‌ومیر و کاهش باروری، ساختار جمعیت در حال تغییر است، به‌گونه‌ای که تغییراتی شگرف در ساختار سنی جمعیت پدید می‌آید و جامعه پیرتر می‌شود. برخی از جامعه‌شناسان و پیری‌شناسان همچون پیترسون این پدیده را «خاکستری شدن جمعیت» می‌نامند (Mirlotfi & Pourebrahimi, 2015). در سال ۱۸۰۰، حدود ۹۷ درصد از جمعیت جهان در روستاها زندگی می‌کردند (Li et al., 2019)؛ اما به‌تدریج سهم جمعیت روستایی کاهش و سهم شهرنشینی گسترش یافت، تا آنکه در سال ۲۰۰۷، سهم جمعیت‌های شهری و روستایی برابر شد (Slack & Jensen, 2020; Klien, 2020)؛ و اکنون بیش از نیمی از جمعیت جهان در شهرها زندگی می‌کنند (Sakketa, 2022). انتظار می‌رود که در آینده، جمعیت مناطق روستایی همچنان افزایش یابد (Guresci, 2022; Habitat, 2022) و قبل از سال ۲۰۳۰، به اوج خود برسد و بعد آن نیز شروع به کاهش کند (Wiggins & Keats, 2016; Slack & Jensen, 2020; Klien, 2020). تحولات جمعیت روستایی که معمولاً با کاهش قشر جوان در روستا همراه است، تغییر در ترکیب جمعیتی و الگوهای شغلی جوامع مبدأ و مقصد (De-Brau, 2019)، هرم سنی نیروی کار روستایی (Wilmoth et al., 2023) و ترکیب جنسیتی نیروی کار (Arslan et al., 2017) و نیز زنانه شدن مزارع (De-Brau, 2019)، کمبود نیروی کار کشاورزی و به تبع آن، افزایش دستمزدها می‌شود (Wiggins & Keats, 2016) را موجب می‌شود. همچنین، این تحولات جمعیتی به کاهش نسبی جمعیت مولد و تغییر ضریب وابستگی اقتصادی می‌انجامد که باعث کاهش عرضه نیروی کار موثر می‌شود و می‌تواند مانعی در برابر رشد باشد. علاوه بر این، افزایش سالمندی باعث افزایش هزینه‌های سلامت و تامین اجتماعی می‌شود. این هزینه، در واقع، از نسل جوان به نسل سالمند منتقل می‌شود که به‌مرور می‌تواند سنگین و مشکل‌ساز شود؛ و از آنجا که قشر سالمند بیشتر مصرف‌کننده و هزینه‌بر است، کاهش

پس‌انداز و سرمایه‌گذاری مورد انتظار خواهد بود (Kashanian et al., 2019). تغییر ساختار جمعیت در روستا، با گرایش به سمت سالخوردگی به‌عنوان خروجی تحولات جمعیتی، می‌تواند به کاهش خلاقیت و نوآوری، کاهش سرمایه‌گذاری و بهره‌وری بخش کشاورزی و نیز کاهش تولید محصولات کشاورزی بینجامد و در پی آن، بر سایر زنجیره‌های تولید و امنیت غذایی کشور تأثیر بگذارد (Ahmadi & Taghdisi, 2012)؛ و همچنین، افزایش ناگهانی هزینه‌های خدمات سلامت، افزایش هزینه‌های نظام بازنشستگی و تأمین اجتماعی، افزایش بار مسئولیت دولت و نیاز به حمایت اجتماعی دولتی و به‌طور کلی، کاهش رشد اقتصادی را موجب خواهد شد (Parvaei, 2023).

کاهش باروری یکی از شاخص‌های تحولات جمعیتی است. با کاهش سطح باروری، سهم جوانان کاهش می‌یابد، در حالی که سهم بزرگسالان در سنین کار و در نهایت، سهم سالمندان افزایش می‌یابد (Wilmoth et al., 2023). مناطق روستایی در حال گذر از یک جمعیت با باروری بالا به باروری پایین است؛ همچنین، گروه کودکان روستایی صفر تا چهارساله در حال کاهش است، که نشان از کاهش جمعیت در آینده دارد. در بسیاری از مناطق نیز به‌دلیل مهاجرت و کاهش باروری، جمعیت مطلق روستایی در حال کاهش است؛ در مناطقی هم که جمعیت روستایی همچنان در حال رشد است، دلیل آن بیشتر به باروری بالا در گذشته برمی‌گردد (Slack & Jensen, 2020; Klien, 2020). مهاجرت از روستا از دیگر وقایع تحولات جمعیتی بوده که پس از انقلاب صنعتی، به‌دلیل عوامل فشار (یعنی، محیط و زندگی کم‌کیفیت در روستا) و کشش (به‌ویژه انتظارات دستمزد در فعالیت‌های شهری و صنعتی) تشدید شده است (Khaleghi & Yeganeh, 2020; Aghayari et al., 2018; Trask, 2020; Guresci, 2022) و اکنون چالشی برای کشورهای در حال توسعه (Guresci, 2022) و چه‌بسا برای کل جهان به‌شمار می‌رود (FAO, 2020; Wiggins & Keats, 2016; Guresci, 2022). مهاجرت روستایی، به‌دلیل مهاجرت جوانان روستایی، ترکیب جمعیتی جامعه مبدأ و مقصد و الگوهای شغلی را تغییر می‌دهد (De-Brau, 2019). جنسیت نیز از مقوله‌های مهم است؛ معمولاً (نه لزوماً در همه کشورها) مردان اکثریت مهاجران را تشکیل می‌دهند که ترکیب جنسیتی نیروی کار روستایی را تغییر می‌دهد (Arslan et al., 2017)؛ و ممکن است بر اقتصاد روستا تأثیر بگذارد (De-Brau, 2019).

تحولات جمعیتی پیامدهایی مثبت هم دارد، به‌ویژه آنکه می‌تواند فرصت را برای توانمندتر شدن زنان روستایی فراهم کند، زیرا بارداری کمتر همراه با تحصیل بیشتر برای دختران زمینه‌ساز کار و ارتقای موقعیت زنان است. همچنین، کاهش بارداری در مناطق روستایی، چنانچه به کاهش نسبت‌های وابستگی منجر شود، می‌تواند با ایجاد سود جمعیتی، رشد را تقویت کند. از آن گذشته، کمبود نیروی کار در روستا توسعه

فناوری و ماشین‌آلات را تحریک می‌کند (Wiggins & Keats, 2016). مجموعه این تحولات بر فعالیت‌های کشاورزی، مزرعه و اقتصاد روستا تأثیر می‌گذارد.

کالی و منن (Cali & Menon, 2013)، با بررسی رابطه شهرنشینی و فقر روستایی در دوره ۱۹۸۳-۱۹۹۹، دریافتند که سرریزهای مثبت شهرنشینی بر اقتصاد روستایی باعث کاهش فقر روستایی می‌شود؛ این اثر، در درجه اول، با افزایش تقاضا برای محصولات کشاورزی محلی و سپس، به دلیل وجوه شهری- روستایی، اشتغال غیرکشاورزی و ... اتفاق می‌افتد. کیتس و ویگینس (Keats & Wiggins, 2016)، با اشاره به کاهش جمعیت روستایی، نتیجه می‌گیرند که این تحولات با توانمندسازی زنان همراه است؛ از سوی دیگر، با کمبود نیروی کار در برخی از مناطق روستایی و افزایش دستمزدها، ماشینی شدن فعالیت‌ها تشویق می‌شود؛ و سرانجام، پیشنهاد می‌کنند که برای رفع کمبود نیروی کار، حقوق بهره‌برداری از زمین‌های روستایی تغییر کند. یوهنگ و همکاران (YuHeng et al., 2019)، با بررسی دلایل کاهش جمعیت در برخی از مناطق روستایی و عدم کاهش آن در برخی دیگر از این مناطق، نتیجه می‌گیرند که نحوه تعامل بین مناطق روستایی و محیط بیرونی زمینه‌ساز رشد جوامع روستایی یا افول این جوامع و یا حتی ناپدید شدن آنهاست. بر اساس نتایج پژوهش تورلو و همکاران (Thurlow et al., 2019) نیز در کشورهای آفریقایی (در مقایسه با آسیایی‌ها)، افرادی که کشاورزی را ترک می‌کنند، به جای بخش تولید، در بخش خدمات مشغول می‌شوند؛ به دیگر سخن، شهرنشینی بدون صنعتی شدن رخ می‌دهد و سرریز مثبت شهرنشینی اندک است.

هم‌زمان با جهان، در ایران نیز جمعیت روستایی دچار تحولاتی شده است، که چه‌بسا بر کارکرد روستاها به‌ویژه از منظر تولید تأثیرگذار باشد (Aslani & Amini, 2022; Khaleghi & Yeganeh, 2020; Fathi et al., 2019; Rostamalizadeh & Ghasemi-Ardhaei, 2017; Motiei Langroodi et al., 2013; Ebrahimpour, 2005; SCI, 2017; UN, 2022; Wiggins & Keats, 2016); این تحولات، اگرچه در گذشته‌ها مثبت تلقی می‌شد، اما اکنون به‌عنوان یک چالش تلقی می‌شود. شیب تند سالمندی در ایران فشار اقتصادی بیشتری را متوجه جمعیت فعال می‌کند (Azizi Zeinalhajlou et al., 2015); و همچنین، تحولات جمعیتی با حاشیه‌نشینی همراه بوده است. حاشیه‌نشینی به شکل‌گیری انواع آسیب‌های اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و امنیتی، بورس‌بازی زمین، مشاغل غیرمولد، افزایش هزینه خدمات، سیمای نامطلوب شهری و تغییر کاربری زمین در اطراف شهرها انجامیده است (Ganji et al, 2022; Rezaei & Kamandari, 2014; Heydari & Nazarian, 2011). از سوی دیگر، تخلیه روستاها به معنی رها شدن منابع موجود در مناطق جغرافیایی است؛ که به‌ویژه در مناطق مرزی زمینه‌ساز چالش‌های امنیتی و افزایش هزینه‌های امنیتی است.

بنابراین، تحولات جمعیتی (به‌ویژه با شیب تند) باعث برهم خوردن تعادل‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و برنامه‌ریزی در کشور شده است. با وجود اهمیت زیاد و بنیادین جمعیت و تحولات آن در برنامه‌ریزی، در ایران، عامل جمعیت مورد غفلت یا کم‌توجهی قرار می‌گیرد، به‌گونه‌ای که عامل جمعیت در برنامه‌های اولیه توسعه کشور نقشی نداشته است (Zanjani, 2010).

نتایج مطالعه صادقی (Sadeghi, 2012) نشان می‌دهد که سهم جمعیت فعال در مناطق شهری بیش از مناطق روستایی بوده است؛ به دیگر سخن، مهاجرت منجر به تفاوت شهر و روستا در پهنه جمعیتی و نسبت وابستگی می‌شود، زیرا بیشتر مهاجران در سنین فعالیت قرار دارند. با باور زنگنه شهرکی (Zanganeh Shahraki, 2013)، بخشی از تحولات روستایی به‌دلیل تبدیل بی‌رویه روستاها به شهرها بوده و موجب شکل‌گیری خام شهرها شده است. کالانتاری و همکاران (Kalantari et al., 2013)، با پیش‌بینی تغییرات جمعیت روستایی در دوره زمانی ۱۴۱۰-۱۳۸۵، به بررسی پیامدهای ناشی از آن می‌پردازند و نتایج نشان می‌دهد که نسبت روستانشینی به ۵/۲۲ درصد در سال ۱۴۱۰ می‌رسد. نتایج مطالعه احمدی و توکلی (Ahmadi & Tavakoli, 2015) بیانگر آن است که بخش اصلی مهاجران را مردان و نیروی کار جوان و فعال روستا تشکیل می‌دهند. نتایج پژوهش میرلطفی و پورابراهیمی (Mirlotfi & Pourebrahimi, 2015) نیز حاکی از آن است که بین دو پارامتر «جمعیت» و «توسعه» رابطه متقابل و معکوس وجود دارد. ابتدا به‌علت عدم توسعه‌یافتگی روستایی، مهاجرت جوانان و سپس، سالخوردگی جمعیت رخ می‌دهد؛ همچنین، پدیده سالخوردگی اثرات و پیامدهای متعدد اقتصادی-اجتماعی مانند عدم سرمایه‌گذاری در روستا، افزایش نسبت وابستگی، کاهش جمعیت ناشی از کاهش مولاید، تقدیرگرایی و بازدارندگی توسعه را در منطقه مورد مطالعه به‌دنبال داشته است. اسلانی و امینی (Aslani & Amini, 2022)، با بررسی دگرگونی‌های ساختاری جمعیت روستایی در استان اصفهان از ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵، چنین نتیجه‌گیری می‌کنند که در این دوره، بعد خانوار، نسبت جوانی جمعیت و رشد جمعیت روستایی کاهش یافته است.

برآیند اتفاقات پیش‌گفته تحولات جمعیتی و حاصل آن تضعیف روستانشینی است. از این‌رو، هدف مطالعه حاضر تبیین این تحولات در ایران و تطبیق آن با برخی کشورهای جهان بوده است.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر یک مطالعه کاربردی بوده که در سال ۱۴۰۳، انجام شده است. داده‌ها و اطلاعات تحقیق به‌صورت سری زمانی بوده و از پایگاه داده‌ها و اطلاعات ملی و بین‌المللی شامل پایگاه داده‌های

مرکز آمار ایران، بخش جمعیت‌شناسی سازمان ملل متحد، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۱، سازمان آمار اتحادیه اروپا^۲ و همچنین، اطلاعات برگرفته از گزارش‌های داخلی و بین‌المللی استخراج شده و در تحلیل داده‌ها نیز از نرم‌افزار اکسل^۳ استفاده شده است. در مطالعه حاضر، جایگاه ایران در جهان و در مقایسه با برخی مناطق و کشورها بررسی شده و روش مورد استفاده در آن «تحلیل ثانویه» است. در مطالعات اجتماعی چنانچه موضوع تحقیق مستلزم اطلاعات کلان و زیاد باشد، تحلیل ثانویه مناسب است. بنا به تعریف هاکیم، تحلیل ثانویه هر تحلیل عبارت است از یکی از ابعاد مجموعه اطلاعات موجود (Baker, 2002). هدف پژوهش حاضر تحلیل تحولات جمعیت روستایی ایران در تطبیق با تحولات جهانی بوده و بدین منظور، از شاخص‌های جمعیتی به شرح زیر استفاده شده است:

شاخص روند نرخ روستائیشینی/ شهرنشینی: حاصل نسبت جمعیت روستایی/ شهری به کل جمعیت یک کشور در طول زمان است.

شاخص رشد جمعیت روستایی: در مطالعه حاضر، شاخص رشد جمعیت از منابع پیش‌گفته استخراج شده است. اما رشد جمعیت با استفاده از رابطه (۱) به دست می‌آید که در آن، حاصل تفاضل جمعیت دو دوره بر جمعیت دوره قبل تقسیم می‌شود. در عمل، برای تعیین ضریب ثابت γ ، از میانگین نرخ رشد سالانه جمعیت بین دو سرشماری آخر استفاده می‌شود و فرض بر این است که این میزان رشد سالانه برای سال‌های پس از سرشماری آخر نیز همچنان برقرار است (Faridrouhani et al., 2002):

$$\frac{P_t - P_{t-1}}{P_{t-1}} = \gamma \quad (1)$$

شاخص جوانی جمعیت (آزمون ورتهایم^۴): یکی از روش‌های سنجش جوانی جمعیت آزمون ورتهایم است. بر اساس این شاخص، به جامعه‌ای که جمعیت زیر پانزده سال آن بیش از چهل درصد کل جمعیت را تشکیل دهد، «جمعیت جوان» گفته می‌شود.

شاخص سالخوردگی جمعیت روستایی: از مهم‌ترین معیارهای مرتبط با سالخوردگی جمعیت شاخص سالخوردگی یا نسبت سالمندان به کودکان است، که از تقسیم جمعیت بالای ۶۵ سال به

-
1. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)
 2. Eurostat
 3. Excel
 4. Worthheim test

جمعیت زیر پانزده سال به دست می آید. شاخص سالخوردگی بیشترین حساسیت را به تفاوت‌ها و تغییرات در ترکیب سنی دارد و برای برخی اهداف، می‌تواند بهترین معیار باشد. این شاخص، تغییرات باروری را به سرعت در خود نشان می‌دهد، که همین موضوع هم اهمیت زیادی در بررسی سالخوردگی جمعیت دارد (Fathi et al., 2019).

شاخص نسبت وابستگی: حاصل تقسیم جمعیت خارج از سن فعالیت به جمعیت واقع در سن فعالیت است. نسبت وابستگی سنی یا بار تکفل به نسبت افراد واقع در سنین وابستگی (زیر پانزده سال و بالای ۶۴ سال) به افراد واقع در سنین اقتصادی و مولد (۶۴-۱۵ سال) گفته می‌شود. در مطالعه حاضر، از نسبت جمعیت سالمند به جمعیت ۶۴-۱۵ ساله استفاده شده است.

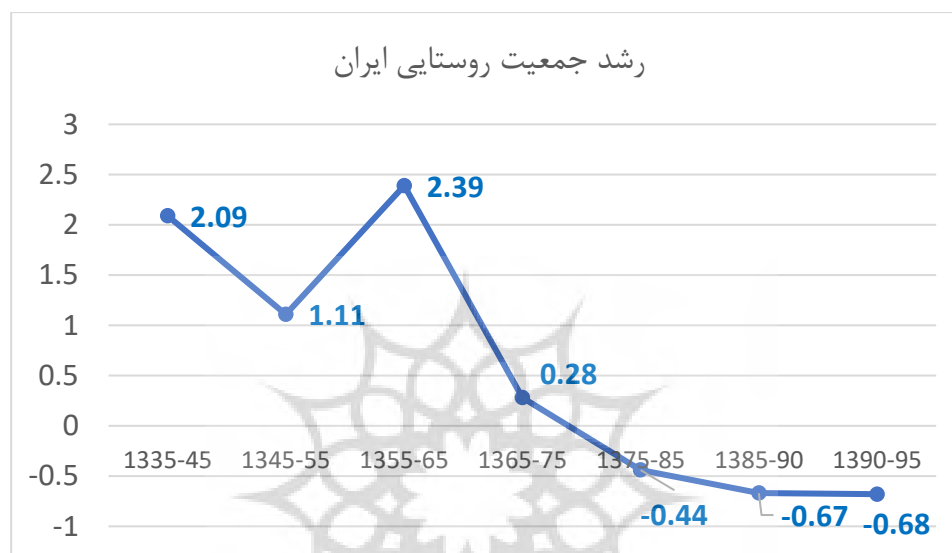
نسبت جنسیتی سالمندان در مناطق روستایی: این شاخص نسبت مردان به زنان سالمند است. ترکیب جنسیتی از موضوعات مهم در تحلیل جمعیت به شمار می‌رود (Arslan et al., 2017). زنانه شدن جامعه روستایی یکی از تغییرات مورد انتظار از جامعه روستایی است (FAO, 2021)، زیرا زنان بیش از مردان عمر می‌کنند و در نتیجه، اکثر افراد مسن را زنان تشکیل می‌دهند؛ این پدیده در کنار مهاجرت مردان جوان می‌تواند باعث زنانه شدن جامعه روستایی شود.

هرم سنی جمعیت روستایی در ایران: تعداد/ سهم جمعیت در گروه سنی به تفکیک زن و مرد مشخص و نمودار آن در قالب «هرم سنی» ترسیم می‌شود. به دیگر سخن، ساخت سنی جمعیت به صورت توزیع سنی و به تفکیک جنسیت با بهره‌گیری از هرم سنی نشان داده می‌شود. هرم سنی، از یک سو، بازتابی از رویدادهای اجتماعی و اقتصادی است که در گذشته‌های تاریخی جامعه اتفاق افتاده و بر ترکیب جمعیتی کشور مؤثر واقع شده است و از سوی دیگر، تغییرات ساخت جمعیت را در اثر تولد و مرگ و مهاجرت نمایان می‌سازد.

نتایج و بحث

تحولات روستانشینی در ایران و جهان: جامعه روستایی ایران، با تأثیرپذیری از سیاست‌های نوسازی کشور، اصلاحات ارضی و اقدامات توسعه‌ای، دچار دگرگونی‌های اساسی شده است (Ebrahimpour, 2005). روستانشینی در ایران از ۶۹ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۲۶ درصد در سال ۱۳۹۵ و بر اساس برآوردها، به ۲۳ درصد در سال ۱۴۰۳ رسیده است. در سال ۱۳۵۹، سهم جمعیت‌های روستایی و شهری برابر شد و پس از آن، شهرنشینی بر روستانشینی غالب شد. طی چندین دهه، جمعیت

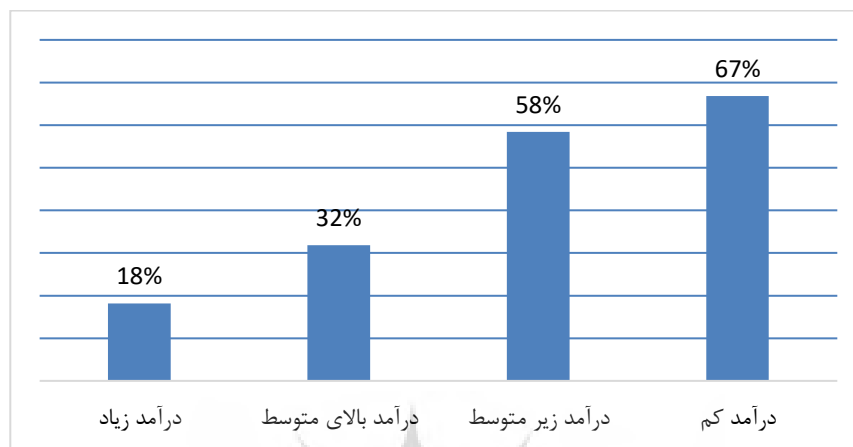
روستایی دارای رشد مثبت بوده و در سال ۱۳۷۵، به حداکثر رسیده (معادل ۲۳/۲ میلیون نفر) و پس از آن، همواره رشد منفی داشته است (شکل ۱).

مأخذ: یافته‌های پژوهش، برگرفته از داده‌های مرکز آمار ایران (SCI, 2024)

شکل ۱- میزان و رشد جمعیت روستایی ایران، ۱۳۳۵-۱۳۹۵

نرخ روستانشینی در گروه‌های درآمدی: جمعیت روستایی کشورهای وافع در گروه‌های درآمدی «زیر متوسط» و «کم‌درآمد»، به‌ترتیب، حدود شصت و ۶۷ درصد از کل جمعیت این کشورهاست (شکل ۲). رشد جمعیت روستایی در کشورهای دارای «درآمد بالا» و «درآمد متوسط» منفی بوده و در کشورهای کم‌درآمد مثبت است و تا سال ۲۰۵۰ نیز افزایش می‌یابد. بنابراین، موضوع توسعه روستایی برای اکثر کشورهای کم‌درآمد و با درآمد متوسط به پایین مهم است. حتی در کشورهای با درآمد بالا، جمعیت روستایی حدود یک‌پنجم کل جمعیت را تشکیل می‌دهند که توسعه روستایی را برای این کشورها نیز مهم می‌کند (UN, 2022).

مأخذ: یافته‌های پژوهش، برگرفته از داده‌های سازمان ملل متحد (UN, 2022)

شکل ۲- نرخ روستانشینی در هر کدام از گروه‌های درآمدی (کشورها)

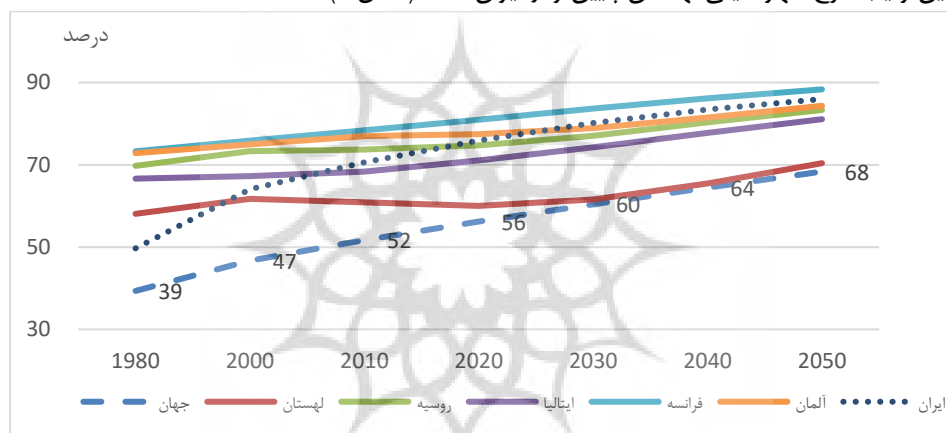
امروزه، حدود ۵۶ درصد از جمعیت جهان در شهرها زندگی می‌کنند و تا سال ۲۰۵۰، جمعیت شهری به ۶۸ درصد می‌رسد. جدول ۱ سهم شهرنشینی را نشان می‌دهد. قاره آفریقا و همچنین، آسیای جنوبی و مرکزی مناطقی هستند که هنوز روستانشینی در آنها غالب است؛ از این‌رو، سیاست‌ها و راهبرد کشورهایی نظیر هند برای توسعه روستایی و شهرنشینی تعیین‌کننده تحولات آتی است. در آینده، بخش عمده تغییر شهرنشینی در آفریقا و آسیا رخ خواهد داد، که خود موجب تحولات اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی قابل توجه خواهد شد.

جدول ۱- روند شهرنشینی در مناطق مختلف جهان (درصد)

منطقه / کشور	۱۹۸۰	۲۰۲۰	۲۰۵۰	منطقه / کشور	۱۹۸۰	۲۰۲۰	۲۰۵۰
جهان	۳۹	۵۶	۶۸	آسیای شرقی	۲۸	۶۵	۸۱
آفریقا	۲۷	۴۳	۵۹	آسیای جنوب شرقی	۲۵	۵۰	۶۶
اقیانوسیه	۷۱	۶۸	۷۲	آسیای جنوبی	۲۳	۳۷	۵۴
اروپا	۶۸	۷۵	۸۴	آسیای مرکزی	۴۵	۴۸	۶۰
آمریکای شمالی	۷۴	۸۳	۸۹	آسیای غربی	۵۲	۷۲	۸۱
آمریکای مرکزی	۶۰	۷۵	۸۴	ایران	۵۰	۷۶	۸۶
آمریکای جنوبی	۶۸	۸۵	۹۰				

مأخذ: یافته‌های پژوهش، برگرفته از داده‌های سازمان ملل متحد (UN, 2022)

نرخ شهرنشینی در *آفریقا*: هنوز روستانشینی شکل غالب زندگی در قاره آفریقا است، به گونه‌ای که ۵۷ درصد جمعیت در نواحی روستایی و ۴۳ درصد در نواحی شهری زندگی می‌کنند (جدول ۱).
 نرخ شهرنشینی در *اروپا*: نرخ شهرنشینی در اروپا از حدود ۶۸ درصد (۱۹۸۰) به ۷۵ درصد (۲۰۲۰) رسیده است (جدول ۱). نرخ شهرنشینی در مناطق مختلف اروپا متفاوت است و از هفتاد درصد در اروپای شرقی به هشتاد درصد در اروپای غربی و ۸۳ درصد در اروپای شمالی در سال ۲۰۲۰ می‌رسد. نرخ شهرنشینی در روسیه در سال ۲۰۲۰ حدود ۷۵ درصد (یعنی، معادل متوسط نرخ شهرنشینی قاره اروپا) است؛ همچنین، نرخ شهرنشینی ایران حدود ۷۶ درصد و مشابه روسیه و متوسط اروپاست. بدین ترتیب، نرخ شهرنشینی لهستان پایین‌تر از ایران است (شکل ۳).

مأخذ: یافته‌های پژوهش، برگرفته از داده‌های سازمان ملل متحد (UN, 2022)

شکل ۳- نرخ شهرنشینی در کشورهای اروپایی

نرخ شهرنشینی در *آمریکای جنوبی و مرکزی*: در حال حاضر، نرخ شهرنشینی در آمریکای مرکزی مشابه متوسط قاره اروپا و ۷۵ درصد بوده و نرخ شهرنشینی آمریکای جنوبی (۸۵ درصد) بالاتر از متوسط قاره اروپاست (جدول ۱). مقایسه کشوری نشان می‌دهد که نرخ شهرنشینی در مکزیک، برزیل، آرژانتین و اروگوئه بالاتر از ایران است. نرخ شهرنشینی در این کشورها، به ترتیب، ۸۱، ۸۷، ۹۲، و ۹۶ درصد است (شکل ۴).

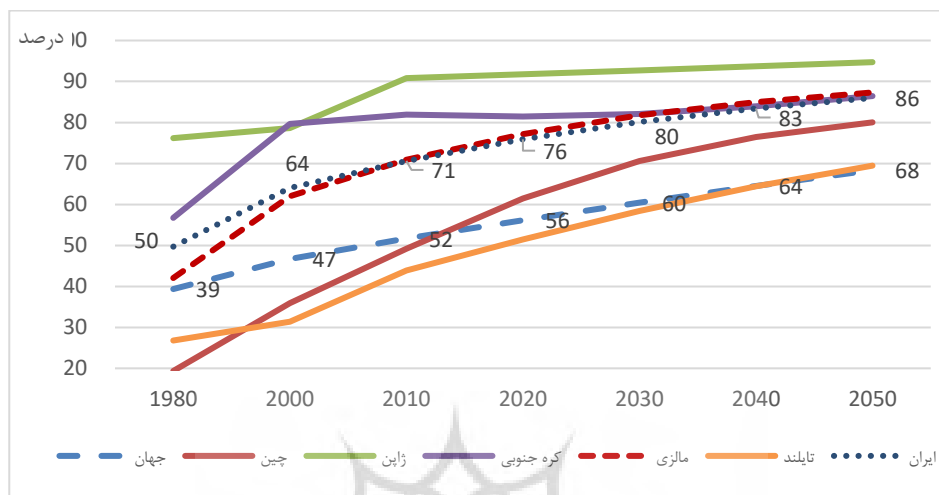
مأخذ: یافته‌های پژوهش، برگرفته از داده‌های سازمان ملل متحد (UN, 2022)

شکل ۴- نرخ شهرنشینی در کشورهای آمریکای مرکزی و جنوبی

نرخ شهرنشینی در آسیای مرکزی و غربی: آسیای مرکزی شامل قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان بوده و نیز غرب آسیا شامل کشورهای حوزه خلیج فارس، قفقاز، و ترکیه است. آهنگ شهرنشینی در ایران نسبت به غرب آسیا اندکی سریع‌تر بوده است (جدول ۱). آهنگ شهرنشینی در ایران مشابه ترکیه است (UN, 2022).

نرخ شهرنشینی در آسیای جنوبی: آسیای جنوبی شامل هند، سری لانکا، بنگلادش، پاکستان، و... است. در این منطقه، هنوز روستانشینی غالب است و جمعیت نسبتاً زیادی در نواحی روستایی زندگی می‌کنند، به گونه‌ای که در ۲۰۲۰، حدود ۶۳ درصد از جمعیت در مناطق روستایی زندگی می‌کردند (جدول ۱). از نظر جمعیت روستایی، هند یک کشور شاخص در این منطقه بوده و سرعت شهرنشینی آن تعیین‌کننده است. نرخ شهرنشینی در ایران نسبت به کشورهای منطقه بالاتر است (UN, 2022).

نرخ شهرنشینی در آسیای شرقی و جنوب شرقی: شهرنشینی در این مناطق پرشتاب‌تر از اروپا و آمریکای شمالی اتفاق افتاده است. سهم جمعیت شهری در آسیای شرقی و جنوب شرقی، به ترتیب، از ۲۸ و ۲۵ درصد در سال ۱۹۸۰ به ۶۵ و پنجاه درصد در ۲۰۲۰ رسیده است (جدول ۱). چین از کشورهای دارای سرعت بالای شهرنشینی بوده است. البته، روند تحولات شهرنشینی در ایران مشابهت زیادی با مالزی دارد (شکل ۵).

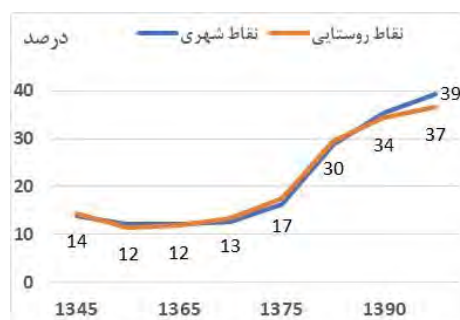

مأخذ: یافته‌های پژوهش، برگرفته از داده‌های سازمان ملل متحد (UN, 2022)

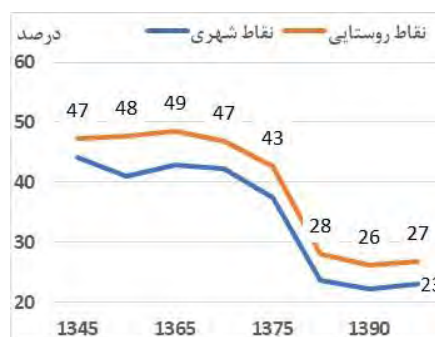
شکل ۵- نرخ شهرنشینی در کشورهای آسیای شرقی و جنوب شرقی

جوانی جمعیت در ایران: ساختار سنی جمعیت، در بسیاری از کشورهای دنیا، اساس برنامه‌ریزی اجتماعی و اقتصادی را تشکیل می‌دهد. جوانان موقعیت حساس و نقش کلیدی در آینده روستاها دارند و به دیگر سخن، توسعه اقتصادی این سکونتگاه‌ها نیز به وجود جمعیت جوان آن وابسته است. در شکل ۶، شاخص «نسبت جمعیت زیر پانزده سال به کل جمعیت» ارائه شده است. در دهه‌های گذشته همواره جمعیت روستایی ایران نسبت به جمعیت شهری جوان‌تر بوده و مقدار این شاخص از سال ۱۳۶۵ هم در نقاط روستایی و هم در نقاط شهری روند نزولی داشته و در سال‌های منتهی به سال ۱۳۹۵ تثبیت شده است.

سالخوردگی جمعیت (نسبت سالمندان به کودکان) در ایران: پیری و سالمندی، حتی در کشورهایی با جمعیت نسبتاً جوان، در حال وقوع بوده و یکی از معیارهای آن نسبت سالمندان به کودکان است که از تقسیم جمعیت بالای ۶۵ سال به جمعیت زیر پانزده سال به‌دست می‌آید (Fathi et al., 2019). شاخص سالخوردگی جمعیت در نقاط شهری و روستایی در حال افزایش است؛ این شاخص در مناطق روستایی ایران بین سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ با یک جهش به سی درصد افزایش یافته و در سال ۱۳۹۵، به ۳۷ درصد رسیده است (شکل ۶).

ب- شاخص سالیان خوردگی، ۱۳۳۵-۱۳۹۵

الف- شاخص جوانی، ۱۳۳۵-۱۳۹۵

مأخذ: یافته‌های پژوهش، برگرفته از داده‌های مرکز آمار ایران (SCI, 2024)

شکل ۶- شاخص جوانی و سالیان خوردگی جمعیت روستایی ایران ۱۳۳۵-۱۳۹۵

برگشت جوانان به مناطق روستایی: تشویق جوانان شهری و روستایی به توسعه کسب‌وکار در مناطق روستایی از جمله تلاش‌های توسعه روستایی بوده که با «اما و اگر» همراه است. در این خصوص، برای بیشتر کشورها، آمار و اطلاعات کافی در دسترس نیست. شکل ۷ سهم گروه سنی ۱۵-۲۹ سال از ساکنان جدید در روستاها (نه خالص مهاجرت) برای تعدادی از کشورها در سال ۲۰۲۰ را نشان می‌دهد. به دلیل تفاوت در تعاریف شهر و روستا در کشورها، در تفسیر این شکل باید احتیاط کرد. درخصوص ایران، بر اساس سرشماری ۱۳۹۵، حدود صد هزار نفر (میانگین پنج‌ساله) در مناطق روستایی ساکن شده‌اند؛ بیش از ۳۷ هزار نفر آنها در گروه سنی ۱۵-۲۹ سال قرار دارند که بین یک تا پنج سال در روستا اقامت داشته و البته، حدود ۴۶ درصد آنها پنج سال در روستا سکونت داشته‌اند.

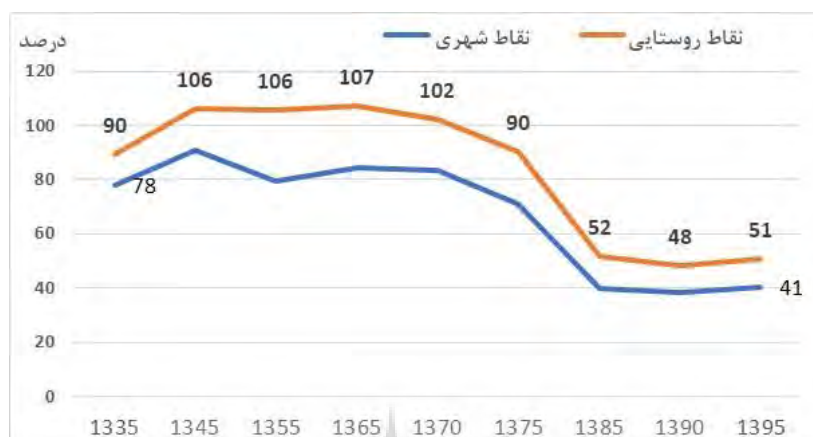

مأخذ: یافته‌های پژوهش، برگرفته از داده‌های سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD, 2021) و مرکز آمار ایران (SCI, 2017)

شکل ۷- سهم گروه سنی ۱۵-۲۹ سال از کل ساکنان جدید در مناطق روستایی

نسبت وابستگی در ایران: نسبت وابستگی از زاویه اقتصادی به موضوع نگاه می‌کند. پایین بودن این شاخص بیانگر سطح مطلوب رفاه اقتصادی جامعه و قدرت پس‌انداز بیشتر است؛ برعکس، هرچه مقدار شاخص وابستگی بالاتر باشد، فشار وارده بر جمعیت شاغل برای تأمین معاش افراد تحت تکفل فزونی گرفته، سطح رفاه کاهش می‌یابد (Fathi et al., 2019). شکل ۸ نسبت وابستگی در جمعیت روستایی ایران را نشان می‌دهد؛ این شاخص از سال ۱۳۷۵ به بعد کاهش یافته است؛ به دیگر سخن، کشور به تدریج وارد پنجره جمعیتی شده است، به گونه‌ای که جوانان می‌توانند سود جمعیتی برای کشور ایجاد کنند.

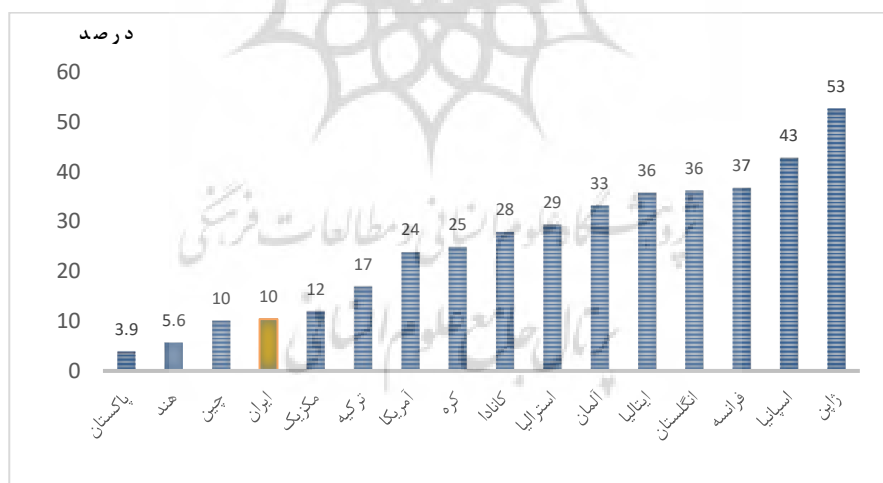
تحلیل تطبیقی تحولات جمعیت.....

مأخذ: یافته‌های پژوهش، برگرفته از داده‌های سرشماری مرکز آمار ایران (SCI, 2017)

شکل ۸- نسبت وابستگی جمعیت در ایران، ۱۳۳۵-۱۳۹۵

بر اساس شاخص وابستگی، «نسبت سالمندان به افراد در سن کار» در ایران مشابه کشورهای مکزیک، چین، ترکیه و هند است (شکل ۹).

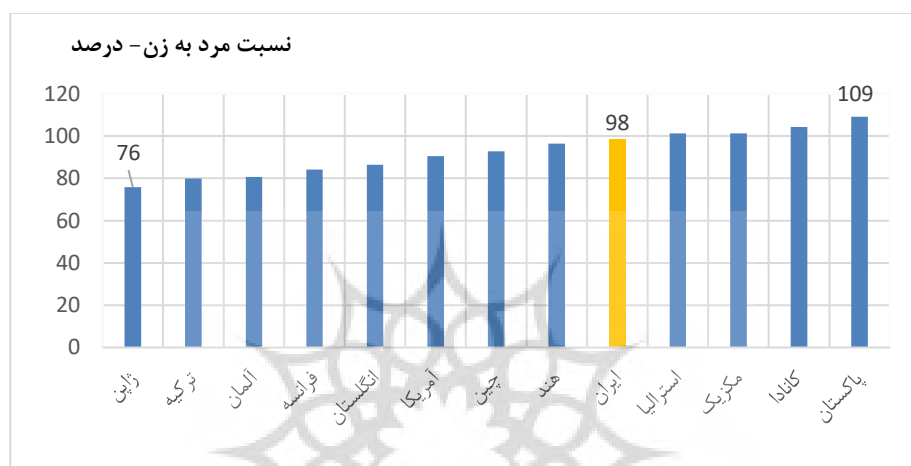

مأخذ: یافته‌های پژوهش، برگرفته از داده‌های سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD, 2021)، مرکز آمار ایران

(SCI, 2017)، سازمان ملل متحد (UN, 2022) و راتا و همکاران در بانک جهانی (Ratha et al., 2023)

شکل ۹- وابستگی سالمندان (نسبت افراد بالای ۶۵ سال به جمعیت ۱۵-۶۴ سال) در مناطق روستایی، ۲۰۱۵

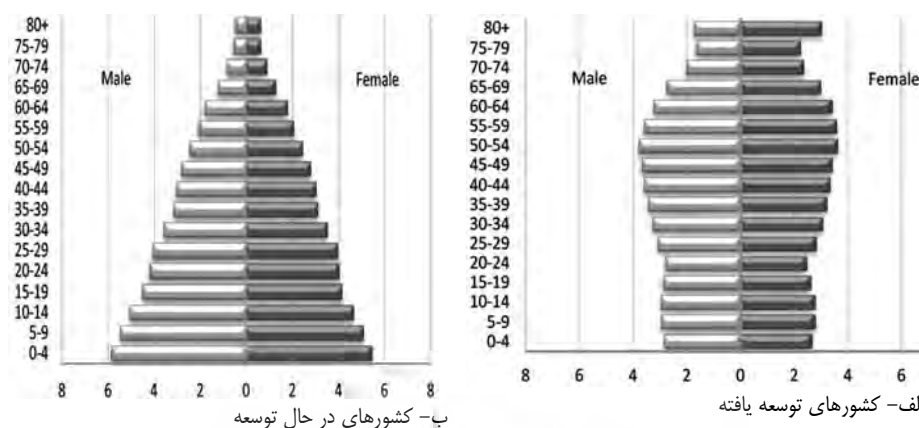
نسبت جنسیتی سالمندان در مناطق روستایی: این شاخص (نسبت مردان سالمند به زنان سالمند) برای ایران ۹۸ است و بدین ترتیب، ایران در کنار استرالیا و هند قرار دارد (شکل ۱۰)، در حالی که نسبت جنسیتی در کل کشور ۱۰۳ و در مناطق روستایی ایران ۱۰۵ است.

مأخذ: یافته‌های پژوهش، برگرفته از داده‌های سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD, 2021)، مرکز آمار ایران (Ratha et al., 2023) و بانک جهانی (UN, 2022) و راتا و همکاران در بانک جهانی (SCI, 2017)، سازمان ملل متحد (UN, 2022) و راتا و همکاران در بانک جهانی (Ratha et al., 2023)
 شکل ۱۰- نسبت مردان به زنان سالمند در مناطق روستایی در دوره ۲۰۱۰-۲۰۱۶ (درصد)

هرم سنی/ ساختار جمعیت روستایی: شکل ۱۱ ساختار سنی جمعیت (بر حسب درصد از جمعیت روستایی و درصد از جمعیت شهری) را در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه نشان می‌دهد. جمعیت در مناطق روستایی کشورهای در حال توسعه جوان‌تر از مناطق شهری است و تعداد زنان در جمعیت مسن شهری اندکی بیش از مردان است. در ساختار سنی این کشورها، «برآمدگی جوانان برای مناطق شهری کشورهای در حال توسعه» مشاهده می‌شود، که ناشی از باروری کمتر در مناطق شهری در مقایسه با مناطق روستایی و مهاجرت قابل توجه جوانان روستایی در حال توسعه است. در کشورهای توسعه‌یافته‌تر، شکل توزیع سنی جمعیت دیگر شبیه یک هرم نیست، زیرا سطوح پایین باروری طولانی‌مدت منجر به ساختارهای مستطیلی شده است (شکل ۱۱).

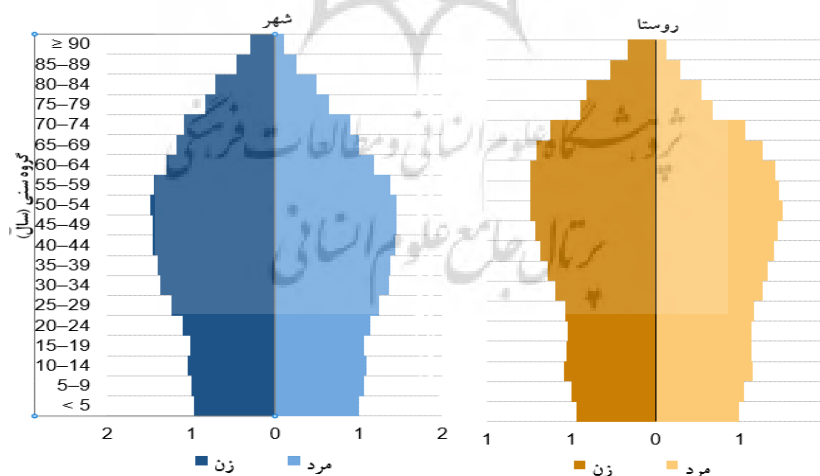
تحلیل تطبیقی تحولات جمعیت.....

مأخذ: یافته‌های پژوهش، برگرفته از داده‌های سازمان ملل متحد (UN, 2017)

شکل ۱۱- هرم سنی جمعیت روستایی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، ۲۰۱۵

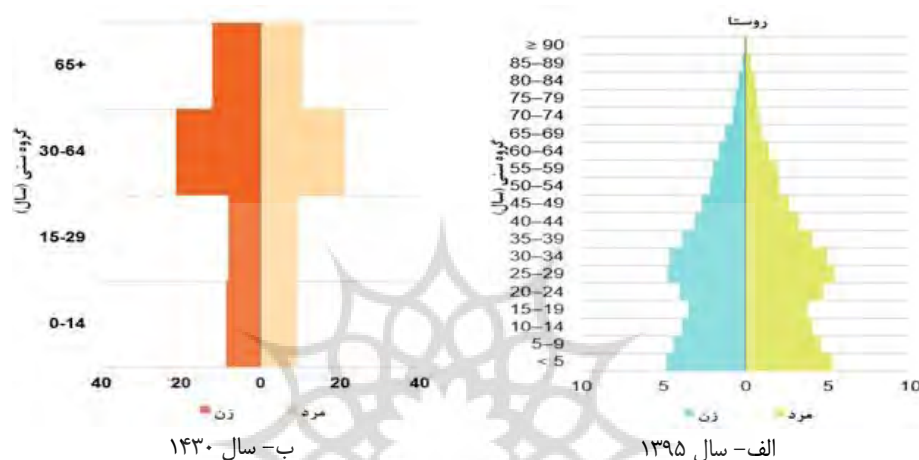
در اروپا نیز ساختار سنی جمعیت دیگر به صورت هرم نیست که قاعده آن پهن باشد، بلکه به مستطیل متمایل شده است. در مناطق عمدتاً روستایی اروپا، از ۵۵ سالگی به بالا نسبت زنان بیش از مردان و از ۵۵ سالگی به پایین نسبت مردان بیش از زنان است. در جامعه شهری نیز از سی سالگی به بالا نسبت زنان بیشتر است (شکل ۱۲).

مأخذ: یافته‌های پژوهش، برگرفته از داده‌های سازمان آمار اتحادیه اروپا (Eurostat, 2021)

شکل ۱۲- هرم / ساختار سنی جمعیت در اروپا (درصد از کل جمعیت)

در ایران، مثل گذشته، دیگر قاعده هرم پهن‌ترین بخش هرم نیست و به سنین بالاتر منتقل شده است، در نقاط روستایی، گروه سنی ۲۵-۲۹ سال و در نقاط شهری، گروه سنی ۳۰-۳۴ سال پهن‌ترین قسمت هرم سنی است (شکل ۱۳).

* اطلاعات برای زیرگروه‌های سنی در دسترس نیست.

مأخذ: یافته‌های پژوهش، برگرفته از داده‌های مرکز آمار ایران (SCI, 2017)

شکل ۱۳- هرم سنی جمعیت روستایی (درصد از جمعیت روستایی)

بر اساس برآورد مرکز آمار ایران، جمعیت روستایی ایران در سال ۱۴۳۰ نزدیک به شانزده میلیون نفر (معادل هفده درصد از کل جمعیت کشور) خواهد بود؛ بر همین اساس، در طول دوره ۱۳۹۶-۱۴۳۰، سهم گروه سنی ۱۵-۲۹ سال حدود چهار درصد کاهش می‌یابد، و سهم زنان در جمعیت روستایی بالای ۶۵ سال از چهار درصد کنونی به دوازده درصد خواهد رسید.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هم‌زمان با بیشتر نقاط جهان، جامعه روستایی ایران، با تأثیرپذیری از سیاست‌های نوسازی، اصلاحات ارضی و اقدامات توسعه‌ای، دچار دگرگونی شده و حتی تحولات ایران از متوسط جهانی نیز پرشتاب‌تر بوده است. در این تحولات، نرخ روستانشینی و شهرنشینی در ایران در سال ۱۳۵۹ برابر شد و پس از آن نیز شهرنشینی غالب شد و به ۷۶ درصد در سال ۱۳۹۵ رسید. بر این اساس، شاخص نرخ شهرنشینی در ایران مشابه روسیه، متوسط قاره اروپا و متوسط قاره آمریکای مرکزی است. آهنگ

شهرنشینی در ایران مشابه ترکیه بوده و نسبت به متوسط منطقه آسیای غربی اندکی سریع‌تر است. در شرق آسیا، چین از کشورهایی است که سرعت بالای شهرنشینی داشته و اما در مقایسه با کشورهای شرق آسیا، تحولات شهرنشینی در ایران مشابه مالزی است.

بررسی ساختار سنی جمعیت روستایی ایران نشان می‌دهد که نسبت وابستگی از سال ۱۳۷۵ کاهش یافته و به دیگر سخن، کشور به تدریج وارد پنجره جمعیتی شده است، که جوانان می‌توانند سود جمعیتی برای کشور ایجاد کنند. بر اساس شاخص «نسبت سالمندان به افراد در سن کار» در ایران مشابه کشورهای مکزیک چین، ترکیه و هند است. در اثر تحولات جمعیتی، زنانه شدن جامعه روستایی مورد انتظار است؛ در سال ۱۳۹۵، این شاخص برای ایران ۹۸ بوده و در کنار کشورهای مکزیک، استرالیا، هند و چین قرار داشته است. بررسی هرم سنی حاکی از آن است که در کشورهای توسعه‌یافته‌تر، شکل توزیع سنی جمعیت دیگر شبیه یک هرم نیست و به سمت مستطیل گرایش دارد. اروپا از جمله مناطقی است که ساختار سنی جمعیت آن به مستطیل متمایل شده است. در ایران نیز قاعده هرم پهن‌ترین قسمت هرم نیست و به سنین بالاتر منتقل شده و در سکونتگاه‌های روستایی نیز گروه سنی ۲۹-۲۵ سال پهن‌ترین قسمت هرم سنی است. انتظار می‌رود که در سال ۱۴۳۰، در سکونتگاه‌های روستایی ایران، سهم گروه سنی ۲۹-۱۵ حدود چهار درصد کاهش یابد، و سهم زنان در جمعیت روستایی بالای ۶۵ سال از چهار درصد کنونی به دوازده درصد برسد.

بنابراین، جامعه تولیدکنندگان در روستا از نظر کمیت و کیفیت دچار تغییر شده است و این روند ادامه دارد؛ همچنین، روستاها با یک ساختار جمعیتی جدید در حال شکل‌گیری است که در آن، سهم جوانان کمتر و سهم سالمندان و زنان بیشتر خواهد بود. این تحول، از یک سو، فرصت ترویج فنون و مهارت‌ها را به دلیل کاهش سهم جوانان کاهش می‌دهد و از سوی دیگر، شاید فرصتی برای مشارکت بیشتر زنان روستایی در فعالیت‌ها و توانمندسازی آنها فراهم آورد. برای مقابله با چالش‌های جمعیتی، برخی کشورها تلاش می‌کنند تا شکاف حضور جوانان در روستا را از طریق ورود شرکت‌ها و نفوذ فناوری ترمیم کنند، که این هدف چه‌بسا از طریق ارتقای روابط مناسب شهر-روستا و هدایت دانش، مهارت، فناوری و تجهیزات به سمت روستاها و بخش کشاورزی محقق شود. همچنین، تلاش می‌شود تا سالمندان روستایی، بعد از ورود به دوران پیری، همچنان کارآ و مولد باشند؛ بدین منظور، باید در دوران سالمندی، هم از لحاظ جسمی و هم از نظر روانی، سالم باشند و از طرف دیگر، تا حدودی به دانش روز نیز مجهز شوند. بنابراین، باید در بهداشت، سلامت و کیفیت زندگی آنها قبل از ورود به دوران سالمندی (یعنی، در جوانی) سرمایه‌گذاری کرد؛ همچنین، لازم است که برای ارتقای دانش و فناوری‌هایی همچون

سواد دیجیتال آنها قبل از ورود به پیری سرمایه‌گذاری شود. در چنین شرایطی، این گروه از افراد می‌توانند مدت‌ها پس از سالمندی نیز همچنان مولد باشند.

نکته مهم‌تر حفظ قشر جوان در روستاست. قشر جوان تامین‌کننده نیروی کار فیزیکی و فکری عمران و آبادانی روستاهاست. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های روستایی و ارتقای کیفیت زندگی در روستا و جذاب کردن محیط زندگی در روستا هم به جذب جوانان کمک می‌کند و هم فعالیت‌های اقتصادی در روستا را سودمند می‌سازد، که تحقق آن در گرو اتخاذ رویکرد یکپارچگی شهر و روستا و تنظیم روابط مناسب شهر و روستا در برنامه توسعه است؛ در این چارچوب، لازم است که به توسعه روستایی اولویت بیشتری داده شود تا جریان استعدادهای سرمایه انسانی، فناوری، کالا و سرمایه بین شهر و روستا به نفع مناطق روستایی تسهیل شود.

منابع

1. Aghayari Hir, M. , Karimzadeh, H., & Khaleghi, A. (2018). Analysis of factors affecting the decision to migration of the villagers in the area of behavioral geography, case study: Sina district, Varzeqan County. *Journal of Rural Research*, 9(1): 42-57. DOI: 10.22059/jrur.2017.128431.709. [In Persian]
2. Ahmadi, M., & Taghdisi, A. (2012). Migration and aging of the rural population of Iran: the challenge for rural sustainable development. *Geographical Research*, 27(104), 133-164. [In Persian]
3. Ahmadi, Sh., & Tavakoli, M. (2015). Analysis of spatial population movements in rural settlements (case study: Central district of Sardasht County). *Human Settlement Planning Studies*, 10(33): 41-58. [In Persian]
4. Arslan, A., Egger, E. M., & Winters, P. (2017). Migration, demography, and agri-food systems: challenges and opportunities. In: Serraj, R., & Pingali, P. (eds) *Agriculture and food systems to 2050 – Global trends, challenges and opportunities*, pp: 87-135.. World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
5. Aslani, B., & Amini, A. (2022). Analysis of structural changes in the rural population in Isfahan province. *Applied Sociology*, 33(1), 35-62. [In Persian]

6. Azizi Zeinalhajlou, A., Amini, A., & Tabrizi, J. S. (2015). Consequences of population aging in Iran with emphasis on its increasing challenges on the health system. *Depiction of Health*, 6(1), 54-64. [In Persian]
7. Baker, T. A. (2002). How to conduct social research. Translated by H. Nayebi. The Second Edition, Ravesh Publications, Tehran. [In Persian]
8. Cali, M., & Menon, C. (2013). Does urbanization affect rural poverty? Evidence from Indian districts. *The World Bank Economic Review*, 27(2), 171-201.
9. De-Brauw, A. (2019). Rural youth: determinants of migration throughout the world. IFAD Research Series Issue 55.
10. Ebrahimpour, M. (2005). Changes in Iran's rural population and its relationship with development components in recent decades. *Journal of the Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University*, 13(50-51), 89-122. [In Persian]
11. Eurostat (2021). Rural Europe: demographic developments in rural regions.
12. FAO (2020). Migration, agriculture and rural development: addressing the root causes of migration and harnessing its potential for development. Reliefweb, Food and Agriculture Organization (FAO).
13. FAO (2021). Sustainable development, population development and dietary change. Translated by K. Khaledi & F. Ahmadi. Agricultural Planning, Economics and Rural Development Research Institute (APERDRI), Tehran. [In Persian]
14. Faridrouhani, M., Haqqi, Y., Fallah, Z., Khani, M., & Mousavi, S. (2002). Report of methods for estimating and forecasting the population of the Iran's provinces. Statistical Research Institute. [In Persian]
15. Fathi, A., Javid, N., Hosseini, S. M., Mirzaei, S., & Nasiripour, M. (2019). Studying the structure changes of Iran's population. Statistical Center of Iran (SCI), Tehran. [In Persian]
16. Ganji, M., Aghaei, P., & Yousefvand, S. (2022). Marginalization (informal settlement) in Iran: approaches, policies and actions. Report of Islamic Parliament Research Center (IPRC), Tehran. [In Persian]

17. Guresci, E. (2022). Agricultural factors as the root cause of rural migration from a global perspective. *Cuadernos de Desarrollo Rural*, 19, 1-16. DOI: 10.11144/Javeriana.cdr19.afrc.
18. Habitat, U. N. (2022). World cities report 2022: envisaging the future of cities. United Nations Human Settlements Programme, Nairobi, Kenya, pp. 41-44.
19. Heydari, M., & Nazarian, A. (2011). Investigating the factors affecting marginalization and its reflections: with emphasis on the use of urban services (Yazd city). *Geography of the Land*, 8(13), 31-49. [In Persian]
20. Kalantari, Kh., Varmezayari, H., & Askari-Nadushan, A. (2013). The future perspective of rural population and challenges of sustainable development management in Iran. *Village and Development*, 16(2), 1-23. DOI: 10.30490/rvt.2018.59280. [In Persian]
21. Kashanian, Z., Raghfar, H., & Mousavi, M. H. (2019). Economic consequences of population aging for Iranian economy :application of general equilibrium overlapping generations model. *Iranian Journal of Economic Research*, 24(78), 31-60. DOI: 10.22054/ijer.2019.10162. [In Persian]
22. Keats, S. & Wiggins, S. (2016). Population changes in the rural developing world: making the transition. Overseas Development Institute (ODI), Longon.
23. Khaleghi, A., & Yeganeh, A. (2020). Future of rural population with emphasis on the role of migration (case study: Varzeqan County). *Journal of Future Cities Vision (JFCV)*, 1(3):1-14. Available at <https://jvfc.ir/article-1-69-fa.pdf>. [In Persian]
24. Klien, S. (2020). Demographic Change in contemporary rural Japan and its impact on ritual practices. *Journal of Religion in Japan*, 9(1-3), 248-276. DOI: 10.1163/22118349-00901008.
25. Li, Y., Westlund, H., & Liu, Y. (2019). Why some rural areas decline while some others not? *Journal of Rural Studies*, 68, 135-143. DOI: 10.1016/j.jrurstud.2019.03.003.
26. Mirlotfi, M., & Pourebrahimi, F. (2015). An analysis of the impact of population aging on rural development (case study: Jolghah Rokh, Torbat-

- Heydariyeh). *Ferdowsi University of Mashhad Journal of Social Sciences*, 13(2), 63-84. DOI: 10.22067/jss.v13i2.40175. [In Persian]
27. Motiei Langroodi, H., Rezvani, M., Nourbakhsh, M., & Akbarpour, M. (2013). Explaining the appropriate strategy for population sustainability in rural settlements. *Housing and Rural Environment*, 32(142), 83-96. [In Persian]
28. OECD (2021). Population: demographic indicators by rural regions. Available at <https://data.oecd.org/pop/population.htm>.
29. Parvaei, Sh. (2023). Economic consequences of population aging. *Journal of Economic Security*, 11(2), 45-58. [In Persian]
30. Ratha, D., Chandra, V., Kim, E. J., Plaza, S., & Shaw, W. (2023). Leveraging diaspora finances for private capital mobilization. Migration and Development Brief; KNOMAD Trust Fund, World Bank Group, Washington, DC. Available at <http://documents.worldbank.org/curated/en/099740408142422676>.
31. Rezaei, M. R., & Kamandari, M. (2014). Investigation and analysis of the underlying causes of marginalization in the city of Kerman. *Journal of Spatial Planning*, 4(4), 179-196. [In Persian]
32. Rostamalizadeh, V., & Ghasemi-Ardhaei, A. (2017). Staying or leaving; migration challenges of rural youth. *Rural Studies*, 8(2), 288-299. [In Persian]
33. Sadeghi, R. (2012). Age Structure transitions and emerging demographic window in iran: economic outcomes and policy implications. *Women's Strategic Studies*, 14(55), 95-150. [In Persian]
34. Sakketa, T. G. (2022). Urbanisation and rural development in developing countries: a review of pathways and impacts. IDOS Discussion Paper No. 5/2022. German Institute of Development and Sustainability (IDOS). DOI: 10.23661/dp5.2022.
35. SCI (2017). Iran's population and housing censu, 2016. Statistical Center of Iran (SCI), Tehran. [In Persian]
36. SCI (2024). Iran's population and housing censu, 1956-2016. Statistical Center of Iran (SCI), Tehran. [In Persian]

37. Slack, T., & Jensen, L. (2020). The changing demography of rural and small-town America. *Population Research and Policy Review*, 39, 775-783. DOI: 10.1007/s11113-020-09608-5.
38. Thurlow, J., Dorosh, P., & Davis, B. (2019). Demographic change, agriculture, and rural poverty. In: C. Campanhola & Sh. Pandey (eds) Sustainable food and agriculture: an integrated approach, Section 1: Food and Agriculture at a Crossroads, Chapter 3, pp. 31-53. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) and Elsevier. DOI: 10.1016/B978-0-12-812134-4.00003-0.
39. Trask, B. (2020). Mega trends and families: the impact of demographic shifts, international migration and urbanization, climate change, and technological transformations. In: UNDESA Expert Group Meeting on Families in Development, New York, NY, USA (pp. 16-18).
40. UN (2017). Changing population age structures and sustainable development: a concise report. Department of Economic and Social Affairs, United Nations (UN). Available at https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.de/pd/files/documents/2021/Dec/changing_population_age_structures.pdf.
41. UN (2022). World Population Prospects. Department of Economic and Social Affairs, Population Division, United Nations (UN).
42. Wiggins, S., & Keats, S. (2016). Rural demography in the developing world: What do we know and why it matters? DOI: 10.22004/ag.econ.236366.
43. Wilmoth, J. R., Bas, D., Mukherjee, S., & Hanif, N. (2023). World social report 2023: leaving no one behind in an ageing world. Department of Economic and Social Affairs, Population Division, United Nations (UN).
44. Yu Heng, L., Westlund, H., & Yan Sui, Y. (2019). Why some rural areas decline while some others not? An overview of rural evolution in the world. DOI: 10.1016/j.jrurstud.2019.03.003.

45. Zanganeh Shahraki, S. (2013). The process of transforming rural areas into cities on a national scale and the emergence of premature cities phenomenon. *Rural Research*, 4(3), 535-557. [In Persian]
46. Zanjani, H. (2010). Key factors in rural development. *Journal of Village and Development*, 13(4), 1-26. [In Persian]

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی